R O C Z N I K I W Y D Z I A Ł U
NAUK PRAWNYCH I EKONOMICZNYCH KUL
Tom VI, zeszyt 1 – 2010

KS. TOMASZ RAKOCZY

KARNE USUNIĘCIE ZE STANU DUCHOWNEGO W ROZUMIENIU KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 25 STYCZNIA 1983 I LISTU KONGREGACJI DO SPRAW DUCHOWIEŃSTWA Z 18 KWIETNIA 2009

Prawodawca powszechny w kan. 219 KPK zagwarantował wiernym prawo wyboru ich stanu życia, stanowiąc, że: „Wszyscy wierni mają prawo być wolni od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia". Niniejsza norma stanowi zasadę prawa fundamentalnego i co do zasady nie może być ona podważona. Przewidywał ją także Schemat Fundamentalnego Prawa Kościoła. Jego redakcja była korzystniejsza, ponieważ kładł on większy nacisk na wolność wyboru niż na wolność od przymusu w jego dokonaniu[1]. Jednym z możliwych stanów życia wiernych jest stan duchowny, który zgodnie z kan. 226 § 1 następuje przez przyjęcie święceń diakonatu.

Mimo tak wysokiej rangi tej normy, Kościół przewiduje możliwość utraty stanu duchownego. Prawodawca stanowi o trzech różnych sposobach jego pozbawienia. Konsekwentnie jest o nich mowa w trzech poszczególnych numerach kan. 290 KPK 1983. Numer 1 stanowi o orzeczeniu nieważności przyjętych święceń, n. 2 o karnym wydaleniu, natomiast n. 3 o dekrecie laicyzacji duchownego[2].

Przedmiotem niniejszego artykułu będzie karne usunięcie ze stanu duchownego, o czym w kan. 290 n. 2. Nową regulację w tej kwestii wprowadził List

---

Ks. dr hab. TOMASZ RAKOCZY – sędzia Trybunału Metropolitalnego w Gnieźnie; adres do korespondencji: ul. Jana Łaskiego 2, 62-200 Gniezno.

[1] Kan. 22: „Wszyscy wierni mają prawo wolnego wyboru stanu życia, z wykluczeniem jakiegokolwiek nacisku" (*Schemat Fundamentalnego Prawa Kościoła*, [w:] *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 865-895).

[2] F. J. S c h n e i d e r, *Loss of the clerical state*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York 2000, s. 390.

okólny Kongregacji ds. Duchowieństwa *A tutti gli Eminentissimi ed Eccellentissimi Ordinari Loro Sedii* z 18 kwietnia 2009 r.[3] Zasady te zostaną omówione.

A tuttli gli podtrzymuje zmianę terminologii, jaka dokonała się w KPK 1983 w porównaniu z KPK 1917. Znane wcześniejszemu kodeksowi sformułowanie: „reductio clericorum ad statum laicalem" (kan. 211) zostało zastąpione „amissio" lub „dimissio". Ta zmiana została podyktowana przede wszystkim zamiarem uniknięcia rozumienia stanu świeckiego, jako gorszego od duchownego[4], a także włączeniem nowego tytułu prawnego do ogólnej tendencji kodeksowej „utraty urzędu"[5]. Zmiana została podyktowana ponadto wskazaniem Soboru Watykańskiego II, który wyakcentował fundamentalną zasadę równości wszystkich wiernych wobec prawa, płynącą z przyjętego sakramentu chrztu[6].

Nasuwa się pytanie o umiejscowienie sankcji pozbawiania stanu duchownego w klasyfikacji kar prawa kanonicznego. *A tutti gli* nie porusza tego zagadnienia, stąd należy odnieść się do podziału znanego z KPK 1983[7]. Według niego kara usunięcia ze stanu duchownego jest karą ekspiacyjną (*poena expiatoria*), o której w kan. 1336 § 1, n. 5. W Kodeksie została ona wyliczona jako ostatnia ze wszystkich kar tego rodzaju[8], z czego należy wywnioskować, że jest ona najsurowsza i że można ją stosować jedynie w sytuacji skrajnej. Ponadto Kodeks nakłada szereg obostrzeń prawnych odnośnie do aplika-

---

[3] Wskazany List oznaczono jako Prot. N. 2009 0556, nie został opublikowany w AAS, natomiast rozesłany do wszystkich ordynariuszy.

[4] „Communicationes" 3(1971), s. 196.

[5] H. R e i n h a r d t, *Verlust des Klerikerstandes, Folgen*, [w:] *Münstericher Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, red. K. Lüdicke, Essen 1984 − 290/1.

[6] S c h n e i d e r, *Loss*, s. 382.

[7] Kodeks w kan. 1312 § 1 dzieli sankcje karne ze względu na cel na kary poprawcze, czyli cenzury, o których w kan. 1331-1333 (ekskomunika, interdykt i suspensa); kary ekspiacyjne, o których w kan.1336. Celem tych drugich jest zadośćuczynienie wspólnocie kościelnej. Oprócz nich istnieją także inne środki karne i pokuty, o których w kan. 1339-1340. Ich celem jest zapobieżenie przestępstwu albo zastąpienie czy nawet zaostrzenie kary. J. K r u k o w s k i, *Sankcje w Kościele*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1987, s. 163 n.

[8] Oprócz niej istnieją także inne kary ekspiacyjne, takie jak: 1) zakaz lub nakaz przebywania w określonym miejscu lub terytorium; 2) pozbawienie władzy, urzędu, zadania, prawa, przywileju, uprawnienia, łaski, tytułu, odznaczenia, nawet czysto honorowego; 3) zakaz korzystania z tego, co wyliczono w numerze drugim, lub zakaz korzystania z tego w określonym miejscu lub poza określonym miejscem (jedynie ta kara może być *latae sententiae*); 4) karne przeniesienie na inny urząd.

cji tej kary. Kara wydalenia ze stanu duchownego nie może być przewidziana przez prawo partykularne (kan. 1317). Ponadto jest karą wieczystą (*perpetua per sua natura*)[9] i w jej wymierzeniu należy stosować kodeksowy zakaz nakładania jej przez nakaz karny (kan. 1319 § 1 i 2) i przez dekret karny (kan. 1342 § 2; kan. 1720). Nigdy nie może być ona karą *latae sententiae* (kan. 1336 § 2)[10].

1. PRZESTĘPSTWA ZAGROŻONE KARĄ WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO W ROZUMIENIU *A TUTTI GLI*

A tutti gli ustanowił trzy przestępstwa, które są zagrożone omawianą karą. Obok nich uznaje się (jako czwartą) szeroką uznaniowość ordynariuszy do karania swoich duchownych. Do trzech wymienionych przestępstw należą następujące: usiłowanie zawarcia małżeństwa choćby tylko cywilnego przez duchownych, którzy upominani, nie poprawiają się i kontynuują życie nieregularne, trwając w skandalu (por. kan. 1394 § 1 KPK); popełnienie zewnętrznego grzechu ciężkiego przeciw VI przykazaniu Dekalogu przez duchownych (kan. 1395 §§ 1-2); porzucenie urzędu kapłańskiego przez okres dłuższy niż pięć lat ciągłych i pozostawanie w takiej nieobecności w sposób zamierzony i nieprawny, co następuje po uważnym zweryfikowaniu, o ile jest to możliwe. Ponadto Kongregacja otrzymała specjalne uprawnienie do interweniowania w rozumieniu kan. 1399 KPK, czy to działając bezpośrednio w poszczególnych przypadkach, czy potwierdzając decyzje ordynariuszy (o ile ci o to proszą) w sytuacji szczególnej ciężkości pogwałcenia prawa lub w konieczności uniknięcia obiektywnego skandalu[11].

Kongregacja w Liście *A tutti gli* wniosła dalsze obostrzenia odnośnie do stosowania kary za w/w przestępstwa. Można ukarać mianowicie takich duchownych, którzy żyją w konkubinacie i popełniają inne, ciężkie przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu (por. kan. 1395 §§ 1-2), ale gdy nie okazują żadnego znaku poprawy, pomimo powtarzanych upomnień. Nie wyka-

[9] A. M i z i ń s k i, *Elementy kanonicznego procesu karno-administracyjnego*, RNP 13(2003), z. 2, s. 132.

[10] S c h n e i d e r, *Loss*, s. 383-384.

[11] *A tutti gli* 5.

zują także żadnej inicjatywy zwrócenia się o dyspensę od obowiązków wypływających ze święceń. Stąd każdy ewentualny przypadek winien być wyjaśniony za pomocą środków procedury administracyjnej, z zachowaniem prawa do obrony[12].

Po wtóre uznanie, że duchowny porzucił swój urząd, może nastąpić tylko po tym, jak kompetentny ordynariusz (jakim jest ordynariusz inkardynacji duchownego) osiągnie pewność moralną o porzuceniu urzędu w sposób dobrowolny i nieodwracalny. W tym celu przełożony jest zobowiązany do wykonania stosownego badania na podstawie ewentualnych deklaracji samego duchownego lub na podstawie oświadczenia świadków, lub na podstawie wiedzy, lub nawet poszlak.

Jak więc wynika z powyższego katalogu, *ratio legis* stosowania omawianej kary stanowi naruszenie celibatu. Świadczą o tym dwa fakty. Po pierwsze, Kongregacja we wstępie do *A tuttli gli* przypomniała w sposób pozytywny wykład Kościoła o celibacie[13]. Po wtóre, do naruszenia celibatu odnoszą się nie tylko dwa pierwsze przestępstwa, ale także przestępstwo trzecie. Porzucenie urzędu kapłańskiego pośrednio zakłada bowiem podjęcie doskonałej wstrzemięźliwości. Została więc zachowana *mens legislatoris*, właściwa dla KPK 1983. W nim karne usunięcie ze stanu duchownego także ma chronić obowiązek celibatu. Z siedmiu znanych Kodeksowi przestępstw zagrożonych tą karą, do ochrony celibatu odnoszą się cztery[14].

---

[12] *A tutti gli* 6.

[13] *A tuttli gli* 2.

[14] Kan. 1387 – nakłanianie do grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu w czasie spowiedzi, przy okazji lub pod jej pretekstem – kara fakultatywna; kan. 1394 – usiłowanie zawarcia małżeństwa, choćby tylko cywilnego – kara fakultatywna; kan. 1395 § 1 – duchowny konkubinariusz poza wypadkiem, o którym w kan. 1394, oraz duchowny trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciw VI przykazaniu Dekalogu, wywołującym zgorszenie − kara fakultatywna; kan. 1395 § 2 – duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciw VI przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat 16 – kara fakultatywna. Do pozostałych z nich należą: kan. 1367 – porzucenie postaci konsekrowanych – kara fakultatywna; kan. 1370 – użycie przymusu fizycznego wobec Biskupa Rzymu – kara fakultatywna; kan. 1397 – zabójstwo albo siłą, albo podstępem porwanie lub zatrzymanie człowieka lub okaleczenie go, lub poważne zranienie – ukarany pozbawieniami, o których w kan. 1336 § 1 – wydalenie ze stanu duchownego (n. 5).

2. ZAPOBIEGANIE STOSOWANIA KARY WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO

2.1. Odpowiedzialność duchownego

Kongregacja ds. Duchowieństwa w Liście *A tutti gli* przypomina, że prezbiter diecezjalny cieszy się pewną przestrzenią autonomii decyzyjnej. Obejmuje ona zarówno sferę ministerium, jak i życia prywatnego. W tych zakresach ponosi on także osobistą odpowiedzialność. Stąd biskup diecezjalny nie jest całkowicie odpowiedzialny prawnie za akty popełnione przez prezbitera diecezjalnego, przekraczającego normy kanoniczne czy to powszechne, czy partykularne. W Liście wskazano, że taka zasada, która stanowiła od zawsze patrimonium Kościoła, zakłada m.in., że czyn przestępczy duchownego, jego karne konsekwencje, a także ewentualne ryzyko krzywd są aplikowane prezbiterowi, który popełnił czyn, a nie biskupowi czy diecezji, którą biskup prawnie reprezentuje[15]. Tym niemniej obarczenie większą odpowiedzialnością duchownego nie zwalnia z niej całkowicie przełożonych.

2.2. Odpowiedzialność biskupa

Odpowiedzialność biskupa obejmuje trzy sfery jego aktywności. Jest nią obowiązek troski pasterskiej, obowiązek stanowienia prawa, a także obowiązek podejmowania natychmiastowej interwencji w sytuacji powstałego skandalu.

Pewną pomocą dla biskupa diecezjalnego w sprawowaniu troski pastoralnej mogą stanowić wskazania Pawła VI, zawarte w jego encyklice z 24 czerwca 1967 *Sacerdotalis caelibatus*. Papież określił w niej troskę biskupa, jako troskę nauczyciela, ojca, przyjaciela i brata. Wskazał ponadto, że biskup w tej materii nie powinien stawać na płaszczyźnie kierownika czy sędziego[16]. Myśl tę podjął Sobór Watykański II, który w Konstytucji dogmatycznej o Kościele zwrócił się do biskupów, by ci traktowali swoich prezbiterów, będących jego współpracownikami, jak synów i przyjaciół. Sobór upatruje

[15] *A tutti gli* 3.
[16] SC 93.

wzór takiej relacji w postawie samego Chrystusa, który nie nazywa swoich uczniów sługami, lecz przyjaciółmi[17].

Odpowiedzialność biskupa domaga się także wydania norm prawnych. Biskup diecezjalny wykonuje ją, mając pełnię władzy w powierzonej sobie diecezji. Pomocą dla prawodawców partykularnych mogą być wydawane w przeszłości normy prawne, jak i normy karne, które warto wziąć pod uwagę.

Unormowania poprzedniego Kodeksu chroniły celibat duchownych, zabraniając niebezpiecznych kontaktów z kobietami. To one były podmiotem biernym norm kodeksowych[18]. W tym samym kluczu Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego wydała Wskazania z dnia 11 kwietnia 1974, dotyczące wychowania do kapłańskiego celibatu, pod tytułem: *Przyjaźnie kandydatów do urzędu kapłańskiego. Kapłan z kobietami*. Dokument ten odnosi się zarówno od strony negatywnej, jak i pozytywnej do niniejszej kwestii. Od strony pozytywnej wskazuje się w nim, że relacja z kobietami przyczynia się do dojrzałości męskiej i duchowej. Natomiast od strony negatywnej ostrzega się

---

[17] KK 28.

[18] Sobór w Nicei domagał się, aby na plebanii pracowały kobiety dobrego zawodu, za jakie uważano „kobiety niepodejrzane". Należały do nich matka, ciotka lub siostra duchownego. Benedykt XIV w Konstytucji z 1742 r. *Ad militantes* postanowił, żeby gospodarstwo duchownego prowadziły kobiety podeszłego wieku. Z tych racji niektórzy wywodzą preferowany wiek gospodyń, jaki wyznaczają, na około 40 lat. Te wskazania zostały podjęte przez Kodeks z 1917 r., który w kan. 133 § 1 stanowił, że duchowny nie może mieszkać z kobietami ani z nimi często się spotykać, gdyż to może zrodzić podejrzenie. § 2 unormował od strony pozytywnej krąg osób, które nie budzą podejrzenia z racji bliskiego pokrewieństwa z duchownym. Należały do nich: matka, ciotka i siostra lub inne wyróżniające się nieposzlakowanym sposobem życia, ze wskazaniem na większy wiek. Prawodawca w § 3 wskazanego kanonu pozostawiał roztropności ordynariusza możliwość wprowadzenia dalszych ograniczeń w tej materii. Mógł on mianowicie zabronić przebywania pewnych kobiet w mieszkaniu duchownego lub zabronić częstego spotykania się z nimi. Duchowni nieprzestrzegający tych unormowań mogli zostać uznani za żyjących w konkubinacie i ukarani według przewidzianych za taki stan życia karami wskazanymi w kan. 2176-2181, 2359 § 1; zob.: F. B ą c z k o w i c z, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I, Opole 1957, s. 323-324; H. R e i n h a r d t, *Zölibatspflicht*, [w:] *Münstericher Kommentar*, 277/5. Unormowania KPK 1917 wynikały z ogólnego stanowiska ochrony celibatu i przewidywały jako konsekwencję, że duchownemu nie wolno mieszkać razem z kobietami oraz często się z nimi spotykać, jeśli łączy się to z podejrzeniem złamania celibatu lub może wzbudzać zło. Taka sama myśl przyświecała Komisji do spraw Reformy Kodeksu. Zajęła ona stanowisko, że należy unormować tę zasadę, a bliższe szczegóły pozostawić ordynariuszom miejsca do dalszych unormowań. Proponowano także, żeby w redagowaniu prawa partykularnego prawodawcy diecezjalni konsultowali się w tej kwestii z radą kapłańską. Od zamiaru tego odstąpiono w sposób formalny (zob. „Communicationes" 14(1982) 170-171), uznając, że ordynariusz, jeśli uzna to za stosowne, zawsze może skorzystać z głosu doradczego; zob. R e i n h a r d t, *Zölibatspflicht*, 277/5.

przed szczególnymi przyjaźniami, które mogą stanowić przeszkodę do wolności serca i uniwersalnej miłości[19].

Obecny kan. 277 § 2 KPK 1983 idzie w swoich unormowaniach znacznie dalej i stanowi o kontaktach nie tyle z kobietami, ile ogólnie „z innymi osobami". Należy więc mieć na uwadze to, że może chodzić także o mężczyzn albo osoby małoletnie. Prawodawca przez nałożenie obowiązku celibatu zamierza chronić dwa cele. Chce uniknąć zagrożenia duchownych w ich obowiązku zachowania powściągliwego życia oraz uniknąć zgorszenia wiernych.

Obecny Kodeks, który odstąpił od szczegółowych norm o wyraźnym charakterze negatywnym, promulgowanych przez KPK 1917, wskazuje na szereg pozytywnych rozwiązań, które stanowić mogą cenną pomoc dla prawodawców partykularnych. Są nimi np.: zachęta do łączenia się przez duchownych więzami braterstwa i modlitwy oraz podejmowanie współpracy między sobą (kan. 275 § 1), podejmowanie troski o świętość (kan. 276); podejmowanie życia wspólnego (kan. 280). Szczególnym sposobem troski o zachowanie celibatu stanowi zachęta prawodawcy do tworzenia i działania w stowarzyszeniach (kan. 278 § 1). Mają one służyć pobudzeniu własnej świętości w wykonywaniu posługi oraz sprzyjać pogłębianiu więzi między sobą i własnym biskupem[20].

A tuttli gli odwołuje się do Dyrektorium z 22 lutego 2004 o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, które nakłada na biskupa obowiązek natychmiastowego reagowania w sytuacjach kryzysowych według ustalonych norm kanonicznych. To działanie ma mieć na celu dobro duchowe osób zainteresowanych, naprawę skutków skandalu, a także ochronę i pomoc ofiarom. Działanie biskupa w takiej sytuacji Kongregacja określiła następująco: „biskup winien być silny i zdecydowany, sprawiedliwy i spokojny". Dyrektorium na pierwszym miejscu zobowiązuje jednak biskupa, aby sam chętnie podejmował praktyki umartwienia serca i ciała. Jest wezwany, aby swoim słowem i przykładem, przez ojcowskie i uważne działanie ukazywał światu prawdę o świętym i czystym Kościele[21].

[19] R e i n h a r d t, *Zölibatspflicht*, 277/6, 7.

[20] Tamże, 277/7.

[21] AS 44.

3. WYDALENIE ZE STANU DUCHOWNEGO JAKO SANKCJA OSTATECZNA

Każda kara w Kościele jest rozumiana jako sankcja ostateczna. Jej zastosowanie musi być poprzedzone innymi środkami. Karę nałożyć można tylko wówczas, gdyby okazały się one zawodne, albo gdyby ich zastosowanie roztropnie przewidywano jako nieskuteczne. Te reguły także zostały przypomniane w *A tuttli gli.* Kongregacja w szczególności zwraca się do biskupów, aby kara usunięcia ze stanu duchownego była stosowana z uwzględnieniem kryteriów generalnych, by była rozumiana jako kara ostateczna (zakładająca niewystarczalność innych wcześniej stosowanych kar), a także stanowiła środek fakultatywny a nie obligatoryjny.

3.1. Zastosowanie kryteriów generalnych

Kongregacja w Liście przytacza zasady znane Kodeksowi, jakie winny być zastosowane celem unikania wszelkich sporów między wiernymi. Nazywa je kryteriami generalnymi (*criteri generali*). Zasady te także należy wziąć pod uwagę przed wymierzeniem kary. Kongregacja, odwołując się do kan. 1446 KPK, zachęca, aby biskup, unikając stałej niechęci, postępował w sposób pokojowy, w jaki wierni rozwiązują swoje spory i dążą czym prędzej do pojednania. Tak należy postąpić, nawet jeśli proces kanoniczny już się rozpoczął. Po wtóre, biskup ma obowiązek sam zachowywać i sprawić, by normy proceduralne ustanowione dla władzy sądowej były zachowywane, ponieważ – jak wskazuje się w *A tutti gli* – te reguły są dalekie od stanowienia wyłącznie przeszkody formalnej, a są środkiem koniecznym dla zweryfikowania faktów i osiągnięcia sprawiedliwości (por. kan. 135 § 3 i 391 KPK).

Ponadto, konieczne jest wcześniejsze upomnienie. Po otrzymaniu przynajmniej prawdopodobnej informacji o przestępstwie ordynariusz ma obowiązek przeprowadzić dochodzenie wstępne, według kan. 1717. Po zgromadzeniu wystarczających dowodów, ma za zadanie upomnieć formalnie zainteresowanego. Jeśli jednak to nie wystarcza dla wyrównania naruszonej sprawiedliwości, usunięcia skandalu i poprawy winnego, winien nałożyć karę poprzez pro-

ces karny lub procedurę administracyjną. Zawsze jednak inne środki, czy to pastoralne, czy prawne muszą okazać się niewystarczające[22].

3.2. Niewystarczalność innych kar, zwłaszcza suspensy

Kongregacja ds. Duchowieństwa, na podstawie przeprowadzonych przez siebie badań nad skutecznością kar nakładanych na prezbiterów niezachowujących celibatu, doszła do wniosku, że dotychczas stosowane sankcje karne okazały się niewystarczające. W szczególności wskazuje się np. karę suspensy czy zaciągnięcie nieprawidłowości do wykonywania święceń, o których w kan. 1044 § 1[23]. Nie czynią one zadość celom, jakich zaspokojenie ma stanowić cel kary według kan. 1341: naprawienie zgorszenia, wyrównanie naruszonej sprawiedliwości czy doprowadzenie winnego do poprawy. Stąd Kongregacja widzi jedyne wyjście z sytuacji w zastosowaniu środka jeszcze bardziej drastycznego, jaki stanowi usunięcie ze stanu duchownego. Po wtóre, możliwość zwrócenia się do Biskupa Rzymu istnieje dopiero po zweryfikowaniu okoliczności, jakie zostały wskazane w Liście *A tutti gli*, a którymi są: upomnienie duchownego; pewność moralna, że nie czyni poprawy ani że sam nie rozpoczął starań o uzyskanie dyspensy od obowiązków płynących z celibatu; przeprowadzenie instrukcji sprawy na terenie diecezji z zachowaniem prawa do obrony.

3.3. Fakultatywność stosowania kary usunięcia ze stanu duchownego

Usunięcie ze stanu duchownego wciąż pozostaje sankcją fakultatywną. List *A tutti gli* posługuje się w nakładaniu omawianej sankcji słowem „może". Ordynariusz więc „może" zwrócić się z prośbą o reskrypt. Nie ma on obowiązku prosić Stolicę Apostolską o dekret karnego usunięcia duchownego. Jest to jedynie możliwość, której zastosowanie musi ocenić, kierując się

---

[22] *A tutti gli* 4.

[23] „Spesso in tali ipotesi la pena della «sospensione» e l'irregolarità ai sensi del can. 1044 § 1, n. 3 non si sono rivelate sufficienti ed idonee a riparare lo scandalo, ristabilire la giustizia e fare emandare il reo (cfr. can. 1341 CIC). Infatti, soltanto con la perdita dello stato clericale, a norma del can. 292 CIC, il chierico perde anche i diritti e non è tenuto ad alcun obbligo di tale stato. Perciò il Sommo Pontefice Benedetto XVI si è degnato di concedere alla Congregazione per il Clero la speciale facoltà di: […]" (*A tutti gli* 6).

roztropnością pastoralną. Zawsze, ilekroć ordynariusz inkardynacji uzna, że sprawie można zaradzić inaczej, niż stosując środek karny, winien tak postąpić.

4. SPOSÓB USUNIĘCIA ZE STANU DUCHOWNEGO

4.1. Zastrzeżenia KPK 1983

Prawodawca w KPK 1983 domaga się, aby nałożenie kary usunięcia ze stanu duchownego dokonało się przez wyrok trybunału kolegialnego (kan. 1342 § 2, 1425 § 1, n. 2)[24]. Taka kara nie może zostać nałożona administracyjnie, czyli dekretem[25].

W dyskusji nad takim stanem prawnym zgłaszano, że proces kanoniczny jawi się jako środek uciążliwy. Pozbawienie stanu duchownego przez reskrypt laicyzacyjny Stolicy Apostolskiej nie mogło być zbyt często stosowane, ponieważ duchowni odrzucali możliwość oddolnego złożenia prośby. Wbrew takim faktom, Stolica Apostolska wzbraniała się przed wprowadzeniem nowej, prostszej procedury wydalenia ze stanu duchownego. Motywowała to tym, że usunięcie duchownego w drodze arbitralnej, innej niż znana Kodeksowi w kan. 290 n. 2, a podjętej przez przełożonego, stanowiłoby za duże zagrożenie prawa fundamentalnego duchownych[26]. Obawiano się, że w konsekwencji ordynariusze mogliby zbyt łatwo usuwać „niewygodnych" dla siebie kapłanów.

Pewnym rozwiązaniem byłoby wykorzystanie możliwości wydania dekretu laicyzacyjnego z inicjatywy przełożonego osoby duchownej, w drodze kan. 290 n. 3. Taka możliwość byłaby usprawiedliwiona przez to, że prawo kodeksowe nie wylicza podmiotu, który jest uprawniony do złożenia prośby o reskrypt. Nie wiadomo, czy musi być nim sam duchowny, czy może jego przełożony. Normy Kongregacji Nauki Wiary z 1971 r. przewidywały procedurę *ex officio*. Polegała ona na tym, że prośbę o reskrypt mógł wnieść właśnie przełożony duchownego[27]. Tej możliwości nie powtórzyły jednak późniejsze

---

[24] R e i n h a r d t, *Verlust*, 290/3.

[25] M i z i ń s k i, *Elementy kanonicznego procesu*, s. 133.

[26] S c h n e i d e r, *Loss*, s. 384.

[27] „Stosując odpowiednie modyfikacje, podany wyżej sposób postępowania, przewidziany dla przypadków, w których kapłani sami proszą o przeniesienie do stanu świeckiego i dyspensę

Normy z roku 1980 i problem milcząco zbył KPK 1983. Jak komentuje ten stan Schneider w swoim komentarzu z 2000 r., o ile takie prośby były uwzględniane w rozumieniu norm z 1971 r., o tyle są bardzo rzadko uwzględniane obecnie[28]. Po roku 1980 wycofano się więc z możliwości, aby prośbę o reskrypt mógł wnieść ordynariusz osoby duchownej. Taką możliwość normuje *A tutti gli* z 2009 r., który tym samym powrócił do prowizji *ex officio* wprowadzonej przez Normy z 1971 r.

4.2. W rozumieniu Listu KSD

Usunięcie ze stanu duchownego dokonuje się w rozumieniu *A tuttli gli* w drodze administracyjnej. Procedura zakłada etap diecezjalny, rozpatrzenie sprawy w Kongregacji i w końcu ostateczną decyzję, którą podejmuje Biskup Rzymu. Kongregacja ds. Duchowieństwa powołała się w tej kwestii na specjalne upoważnienie otrzymane od Benedykta XVI w dniu 30 stycznia 2009 r. Niniejsze upoważnienie zostało określone jako: „La facolta speciale di trattare e presentare al Santo Padre, per l'approvazione in forma specifica e decisione, i casi di dimissione dallo stato clericale *„in poenam"*, con relativa dispensa dagli obblighi decorrenti dall'ordinazione, compreso il celibato"[29] (Specjalne upoważnienie do przeprowadzenia i zaprezentowania Ojcu Świętemu, do aprobaty w formie specjalnej i decyzyjnej, przypadków usunięcia ze stanu duchownego w formie karnej z odnośną dyspensą z obowiązków związanych ze święceniami, łącznie z celibatem).

Benedykt XVI udzielił wskazanej Kongregacji trzech upoważnień dotyczących trzech różnych sytuacji: odnośnie do kapłanów przekraczających VI przykazanie Dekalogu, czy to poprzez usiłowanie zawarcia małżeństwa choćby tylko cywilnego, czy poprzez popełnienie zewnętrznego grzechu ciężkiego przeciwko wskazanemu przykazaniu[30]; po wtóre − odnośnie do podjęcia

od obowiązków kapłańskich, powinien mieć zastosowanie także wtedy, gdy jakiś kapłan z racji złego postępowania lub błędnej nauki, ewentualnie innej poważnej przyczyny, powinien być – jak się wydaje po przeprowadzeniu koniecznego dochodzenia – przeniesiony do stanu świeckiego i jednocześnie zwolniony z obowiązków kapłańskich, by nie naraził się na niebezpieczeństwo potępienia wiecznego" (Kongregacja Nauki Wiary, Normy z dnia 13 stycznia 1971), tekst polski: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 33, pkt 7.

[28] S c h n e i d e r, *Loss*, s. 386.

[29] *A tuttli gli* 5.

[30] La facoltà speciale di trattare e presentare al Santo Padre, per l'approvazione in forma

interwencji w rozumieniu kan. 1399[31]; po trzecie − odnośnie do kapłanów, którzy porzucili swoje ministerium przez okres dłuższy niż pięć lat[32].

Każdy ewentualny przypadek winien być przeprowadzony z zastosowaniem legalnej procedury administracyjnej i z zachowaniem prawa do obrony. *A tutti gli* przewiduje stosowną ścieżkę prawną odnośnie do poszczególnych przestępstw. Każda z nich akcentuje różne elementy właściwe dla odrębnych przypadków. Zasady proceduralne zawierają jednak normy, jakie z natury rzeczy odnoszą się do wszystkich przypadków, dlatego należy traktować je łącznie i tym samym brak uregulowań w jednej procedurze uzupełnić normami z innej. Jak już zaznaczono, *A tuttli gli* odwołuje się do wskazanych wcześniej tzw. kryteriów generalnych, w których akcentuje się konieczność stosowania wypracowanych w kanonistyce zasad[33]. Kongregacja przytacza także normy kodeksowe, jakie rządzą się wydawaniem dekretu karnego[34].

4.2.1. Charakterystyka procedury, jaką należy stosować odnośnie do przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu

W przypadku karania duchownego, który wykroczył przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, należy poinformować oskarżonego o stawianych mu zarzutach i o stosownych dowodach, dając możliwość przygotowania obrony. Odej-

---

specifica e decisione, i casi di dimissione dallo stato clericale *„in poenam"*, con relativa dispensa dagli obblighi decorrenti dall'ordinazione, compreso il celibato, di chierici che abbiano attentato al matrimonio anche solo civilmente e che ammoniti non si ravvedano e continuino nella vita irregolare e scandalosa (cfr. Can. 1394 § 1); e di chierici colpevoli di gravi peccati esterni contro il 6 Comandamento (cfr. Can. 1395, §§ 1-2). *A tuttli gli* 5, I.

[31] La facoltà speciale di intervenire ai sensi del can. 1399 CIC, o agendo direttamente nei casi o confermando le decisioni degli Ordinari, qualora i competenti Ordinari lo chiedessero, per la speciale gravità della violazione delle leggi, e per la necessità e l'urgenza di evitare un oggettivo scandalo. Ciò è conesso unitamente alla deroga ai prescritti dei canoni 1317, 1319, 1342 § 2, e 1349 CIC, rispetto all'applicazione di pene perpetue, da applicare ai diaconi per cause gravi e ai presbiteri per cause gravissime, sempre portando i relativi casi direttamente al Sommo Pontefice per l'approvazione in forma specifica e decisione. *A tuttli gli* 5, II.

[32] La facoltà speciale di trattare i casi, prendendone atto e dichiarandone la perdita dello stato clericale, con relativa dispensa dagli obblighi sacerdotali, compreso il celibato, dei chierici che hanno abbandonato il ministero per un periodo superiore ai 5 anni consecutivi, e che dopo attenta verifica, per quanto possible, persistono in tale assenza volontaria ed illecita dal ministero. *A tuttli gli* 5, III.

[33] *A tutti gli* 4.

[34] Tamże.

ście od tej sytuacji jest usprawiedliwione tylko wówczas, gdy duchowny, wezwany zgodnie z prawem, zaniedbał stawienia się. Procedura nakazuje następnie dokładnie zbadać w obecności dwóch asesorów (por. kan. 1424 KPK) wszystkie dowody i obrony oskarżonego. Jeśli o popełnionym przestępstwie nie ma wątpliwości, a także, jeśli przestępstwo nie przedawniło się w rozumieniu kan. 1362, należy wydać dekret, według norm kan. 1344-1350. Ponadto dekret ten winien, według norm kan. 35-58, być umotywowany, zawierając w sobie (chociażby w formie sumarycznej) stan prawny i faktyczny.

4.2.2. Charakterystyka procedury, jaką należy stosować odnośnie do usunięcia duchownych, którzy porzucili urząd kapłański przez okres przynajmniej ciągłych pięciu lat

Procedura rozpoczyna się od ustanowienia instruktora. Normy stanowią, że kompetentny ordynariusz może powierzyć instrukcję sprawy kapłanowi własnej lub innej diecezji. W takiej procedurze, dla należnego zagwarantowania dobra publicznego, musi zawsze uczestniczyć promotor sprawiedliwości. Procedura rozpoczyna się od wykonania odpowiednich badań. Ich podstawę może stanowić deklaracja samego duchownego lub zeznania świadków, lub inne dowody. Przełożony musi osiągnąć pewność moralną, że duchowny porzucił swój urząd w sposób nieodwracalny i dobrowolny.

Notyfikacja o jakimkolwiek akcie winna być dokonana poprzez pocztę lub inny pewny sposób. Instruktor, po wykonaniu instrukcji, przekazuje wszystkie akty do kompetentnego ordynariusza ze stosowną relacją, w której wyrazi swoje *votum* o prawdziwości postępowania. Następnie kompetentny ordynariusz przekaże do Stolicy Apostolskiej wszystkie akta instrukcji, łącznie ze swoim *votum* i uwagami rzecznika sprawiedliwości. Po zapoznaniu się z nimi Stolica Apostolska może dojść do przekonania, że należy uzupełnić instrukcję. W takim przypadku poinformuje o tym ordynariusza, wskazując jednocześnie na brakującą materię. Utrata stanu duchownego, ze stosowną dyspensą od obowiązków odnoszących się do święceń, łącznie z celibatem, jest przekazywana ze Stolicy Apostolskiej kompetentnemu ordynariuszowi, który zapewni przekazanie wiadomości.

4.2.3. Charakterystyka procedury, jaką należy stosować, jeśli chodzi o specjalne uprawnienie do interwencji w rozumieniu kan. 1399

Chodzi o bezpośrednie działanie lub potwierdzanie decyzji ordynariuszy, o ile ci o to proszą dla nakładania sprawiedliwej kary lub pokuty ze względu na pogwałcenie prawa Bożego lub kanonicznego. *A tutti gli* przewiduje zasadę bardzo ogólną, że mianowicie w przypadkach rzeczywiście „wyjątkowych i pilnych" i przy braku woli poprawy ze strony sprawcy, można także nakładać kary wieczne. Tym samym *A tutti gli* otwiera możliwość karania duchownych usunięciem ze stanu duchownego w szeroko rozumianych przypadkach.

5. SKUTKI USUNIĘCIA ZE STANU DUCHOWNEGO

5.1. Pozbawienie stanu duchownego i zakaz wykonywania obowiązków z niego płynących

Duchowny wydalony ze stanu duchownego nie może wykonywać żadnych obowiązków z niego płynących w dziedzinie nauczania, uświęcania czy rządzenia. Jedyny wyjątek stanowi możliwość rozgrzeszenia wiernego, będącego w niebezpieczeństwie śmierci, o czym w kan. 976[35].

5.2. Dyspensa od celibatu

Jak wynika z norm materialnych przestępstw zdefiniowanych przez Kongregację, *A tuttli gli* przewiduje, że duchowny pozbawiony karnie stanu duchownego, jest jednocześnie zwolniony z celibatu. Taki stan prawny jest niezgodny z unormowaniami Kodeksu 1983, który wyraźnie rozgraniczył te dwie konsekwencje i nie derogował wcześniejszych od siebie norm[36]. Kanon 291 stanowi bowiem, że „utrata stanu duchownego nie niesie ze sobą dyspensy od obowiązku celibatu".

---

[35] K. L ü d i c k e, *Heiligungsamt*: *Busssakrament*, [w:] *Münstericher Kommentar*, 976/1.
[36] R e i n h a r d t, *Verlust*, 290/5.

Tę rozbieżność skomentował m.in. Schneider, wskazując, że reskrypt *de facto* udzielony przez Stolicę Apostolską, w rozumieniu kan. 290 n. 3 nie skutkuje tylko pozbawieniem stanu duchownego, ale także zawiera w sobie dyspensę od celibatu[37]. Problem tej niezgodności był widoczny w wydawanych także wcześniej, innych normach[38].

5.3. Obowiązek troski ordynariusza o duchownego wydalonego

Podstawą normy kodeksowej dotyczącej troski biskupa o duchownych wydalonych była wypowiedź Synodu Biskupów z 1971 r., aby oddzieleni od stanu duchownego byli traktowani w sposób sprawiedliwy i po bratersku[39].

Niniejszą zasadę wpisano do norm Kongregacji Nauki Wiary z 1971 r.[40], a także podtrzymano w kan. 1350 KPK 1983. Prawodawca w kan. 1350 § 1 domaga się, aby w przypadku wymierzania kar duchownym nie pozbawić ich tego, co jest konieczne do godziwego ich utrzymania, chyba że chodzi o wy-

---

[37] S c h n e i d e r, *Loss*, s. 384.

[38] Stolica Apostolska wielokrotnie wypowiadała się w sprawie zwolnienia duchownych ze stanu duchownego. Kongregacja Świętego Oficjum 2 lutego 1964 r. wydała *Normae ad causas parandas de S. Ordinatione eiusque oneribus*. Na prośbę wielu ordynariuszy normy te zostały uproszczone i powtórnie promulgowane przez Kongregację Nauki Wiary z 13 stycznia 1971 r. (AAS 63(1971), s. 303-308, tekst polski: *W trosce*, s. 28-33), które jednocześnie zniosły Normy z 1964 r. Dnia 26 czerwca 1972 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała Wyjaśnienie do promulgowanych przez siebie Norm (tekst polski: *W trosce*, s. 48-50), w którym podała, że powody ubiegania się o dyspensę muszą być doniosłe, nie określając jednak od strony pozytywnej, jakie z nich mogą wchodzić w grę. Wskazała sytuacje, jakie są niewystarczające do rozpoczęcia procedury ubiegania się o taką dyspensę, np.: prosty zamiar zawarcia małżeństwa, nieprzestrzeganie celibatu, zawarcie związku cywilnego lub stwierdzenie terminu zawarcia małżeństwa kościelnego w nadziei łatwiejszego uzyskania dyspensy. Taki stan rzeczy skłonił ówczesnego Biskupa Rzymu Jana Pawła II do wydania 8 kwietnia 1979 Listu *Novo incipiente*, w którym odniósł się do teologicznej wykładni celibatu. Papież w sytuacji wzrastającej liczby próśb o dyspensę od celibatu, początkowo nie udzielał żadnej zgody. Na jego prośbę Kongregacja Nauki Wiary wydała 14 października 1980 r. (AAS 72(1980), s. 1132-1137, tekst polski: *W trosce*, s. 148-153) kolejne, bardziej wymagające normy w tej dziedzinie, R e i n h a r d t, *Verlust*, 290/3,4.

[39] R e i n h a r d t, *Verlust*, 292/2.

[40] „Zainteresowani Ordynariusze, a więc także Wyższy Przełożony Zakonny, powinni otoczyć ojcowską opieką i miłością duszpasterską kapłanów przeniesionych do stanu świeckiego i zwolnionych z obowiązków wynikających ze święceń wyższych, pomagając stosownie do możliwości w tym, co jest konieczne do godnego utrzymania" (tekst polski: *W trosce*, s. 33, pkt 6, 5).

dalenie ze stanu duchownego[41]. Co wiecej, kan. 1350 § 2 nakłada na ordynariusza obowiązek przyjścia z pomocą „w możliwie najlepszy sposób" wydalonemu ze stanu duchownego, który z powodu kary znalazł się rzeczywiście w niedostatku. *Ratio legis* tych unormowań stanowi fakt, że przez wstąpienie do stanu duchownego zostaje nawiązany szczególny stosunek, poprzez który Kościół roztacza swoją troskę o duchownego. Przekracza ona swoim zasięgiem utratę urzędu lub nawet pozbawienie stanu duchownego[42]. W początkowej redakcji § 1 zamierzano zobowiązać ordynariuszy do troski o duchownych ukaranych jedynie karami ekspiacyjnymi, a nie cenzurami. W przypadku tych drugich obowiązku troski w ogóle miało nie być. Od takiego unormowania odstąpiono, a w ostatecznej redakcji teksu posunięto się o krok dalej i zobowiązano ordynariuszy do troski nie tylko o duchownych ukaranych jakkolwiek, ale także o duchownych wydalonych. Odtąd ordynariusz jest zobowiązany do przyjścia z pomocą „w najlepszy sposób". Nawet po usunięciu duchowny pozostaje w jakimś związku z Kościołem partykularnym, do którego został inkardynowany[43].

W Niemczech i Austrii obowiązek troski biskupa o duchownego wydalonego został zrealizowany przez gwarancję prawa krajowego. Taki duchowny otrzymuje pomoc socjalną, proporcjonalną do długości czasu wykonywania swojej posługi. Tego uprawnienia nie niweczy podjęcie innej drogi życia, co może nastąpić przez zawarcie związku cywilnego albo podjęcie zawodu w życiu świeckim[44].

5.4. Możliwość przywrócenia wydalonego do stanu duchownego

Normy Kongregacji *A tutti gli* wskazują jedynie lapidarnie, że przywrócenie do stanu duchownego może mieć miejsce w przypadkach wyjątkowych

[41] W tym przypadku Pree podnosi, że unormowana zasada jest teoretyczna i tym samym mało zastosowalna, gdyż – jego zdaniem – duchowny pozbawiony stanu duchownego, praktycznie nie ma prawa odwołania. K. L ü d i c k e, *Unterhaltssicherung für Kleriker*, [w:] *Münsterericher Kommentar*, 1350/2.

[42] L ü d i c k e, *Unterhaltssicherung*, 1350/2.

[43] T. G r e e n, *Delicts and penalties in general*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, s. 1564.

[44] R e i n h a r d t, *Verlust*, 292/3.

oraz że duchowny, który prosiłby o przywrócenie, winien złożyć do Stolicy Apostolskiej stosowną prośbę poprzez dowolnego biskupa[45].

Zasada kodeksowa, wpisana do kan. 293 KPK 1983, o przywróceniu do stanu duchownego przez reskrypt Stolicy Apostolskiej, znana była także we wcześniejszym unormowaniu kodeksowym z 1917 r. Jak wynika z analiz przeprowadzonych przez Mörsdorfa, praktyka Stolicy Apostolskiej była bardzo restrykcyjna. Polegała ona na tym, że nie zgadzano się na powrót takiego duchownego w żadnym wypadku. Zasada ta była punktem wyjścia dla Komisji ds. Rewizji Kodeksu, która pierwotnie zamierzała usankcjonować prawnie tę tendencję, stanowiąc, że możliwość taką można stosować bardzo rzadko[46]. Ostatecznie jednak postanowiono odstąpić od tej klauzuli i po prostu z niej zrezygnowano[47].

Schneider w 1987 r. zwrócił się z zapytaniem do Kongregacji ds. Duchowieństwa o procedurę przywrócenia do stanu duchownego. W odpowiedzi otrzymał, że Kongregacja w najbliższych dniach ją ustali. Do dnia opublikowania komentarza w roku 2000, takowa się nie ukazała[48]. Na ogół podnosi się, że w przypadku zamiaru powrotu duchownego, który utracił swój stan, należy stosować tę samą procedurę, jak w przypadku procedury uzyskania dyspensy od obowiązków płynących ze stanu duchownego[49].

WNIOSKI

1. Wierny ma prawo do swobodnego wyboru stanu życia. To uprawnienie jest prawem fundamentalnym, wynikają z niego następczo inne prawa, a także obowiązki. Przyjęcie święceń, przez które wierny staje się duchownym, wyciska charakter. Znamię powstałe w taki sposób jest niezatarte, co oznacza, że duchowny nie może utracić swojej tożsamości. Prawo kanoniczne przewiduje jednak sytuację, w której osoba duchowna może zostać pozbawiona

---

[45] *A tutti gli* 8.

[46] „qoud quidem nonnisi rarius conceditur" − „Communicationes" 17(1985), s. 90, cyt. za: H. R e i n h a r d t, *Wiederaufnahme in den Klerikerstand*, [w:] L ü d i c k e, *Münsterischer Kommentar*, 293/1.

[47] „Communicationes" 24(1992), s. 309, cyt. za: R e i n h a r d t, *Wiederaufnahme*, 293/1.

[48] S c h n e i d e r, *Loss*, s. 392.

[49] R e i n h a r d t, *Wiederaufnahme*, 293/1.

swojego stanu. W tym miejscu pojawia się pytanie o możliwość takiej decyzji w ogóle. Czy usunięcie ze stanu duchownego jest uzasadnione i czy karanie duchownych pozbawieniem ich stanu, a więc także tożsamości nie jest podważeniem, a może negowaniem prawa fundamentalnego?

2. Kościół przyjął jednak taką możliwość, ale i zastanawiał się, w jaki sposób można pozbawić duchownego jego stanu. Wypracowano trzy ścieżki pozbawiające duchownego jego stanu: orzeczenie nieważności święceń, dekret laicyzacyjny i karne usunięcie. Dwie pierwsze z nich zakładają „łagodne rozwiązanie sprawy", bo albo uznaje się, że święcenia nigdy nie miały miejsca, albo że to sam duchowny zwróci się z pokorną prośbą o dyspensę od obowiązków płynących ze święceń i tym samym weźmie odpowiedzialność na siebie.

3. Wątpliwości rodzi sposób, w jaki można aplikować karę usunięcia. W tej kwestii zgłaszano, aby pozbawianie duchownego jego stanu nie dokonywało się w sposób zbyt arbitralny. Pojawiały się głosy, że zaoferowanie takiej możliwości ordynariuszom spowodowałoby pochopne jej wykorzystywanie i tym samym zbyt łatwe „pozbawianie się problemów" przez usuwanie niewygodnych dla nich prezbiterów. Ponadto, przyjęcie takiej możliwości wiąże się z koniecznością ścisłego ustalenia przestępstw, które byłyby zagrożone taką karą. Dlatego zawsze preferowano ścieżkę sądową, która poprzez zaangażowanie dużego grona osób (sędziów, adwokata, obrońcy węzła święceń, świadków itd.) powodowała ostrożność w ferowaniu wyroku i większe bezpieczeństwo prawne duchownego. W sposób milczący odstąpiono od uregulowań Norm z 1971 r., jakie przewidywały procedurę administracyjną *ex officio*, czyli możliwość wystąpienia z prośbą o reskrypt przez ordynariusza duchownego.

4. List Kongregacji ds. Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009 r. w jakiś sposób odnosi się do wskazanych wątpliwości. Kongregacja nie uzasadniła możliwości pozbawiania duchownych ich stanu, nawet z racji bardzo poważnych. Powołała się jedynie na Biskupa Rzymu Benedykta XVI, który udzielił tejże Kongregacji specjalnego uprawnienia do przeprowadzenia i zaprezentowania przypadków duchownych, którzy dopuścili się wskazanych (w normach materialnych Listu) przestępstw. Mogą być oni ukarani wydaleniem ze stanu duchownego, po zgłoszeniu przez ich własnych ordynariuszy próśb o reskrypt skierowanych do Biskupa Rzymskiego i po rozpatrzeniu ich w Kongregacji ds. Duchowieństwa. Kongregacja, jak zostało to wskazane w Liście, przebadała sprawy duchownych dopuszczających się ciężkich przestępstw kanonicznych i uznała, że stosowane wobec nich łagodniejsze sankcje karne nie dały spodziewanych efektów. Stąd płynie pośrednio usprawiedliwienie do stosowa-

nia kary najcięższej. Nasuwa się jednak pytanie, czy usunięcie duchownego jest rzeczywistym rozwiązaniem problemu? Czy przez tak radykalną sankcję karną zaradzi się złu i spowoduje się poprawę sprawcy? Wydaje się, że nie. Wraca więc pytanie o zasadność stosowania takiej kary.

5. Kara usunięcia ze stanu duchownego jest wciąż karą fakultatywną i należy traktować ją jako ostateczność. Dlatego Kongregacja podkreśliła w Liście obowiązek troski o zachowanie celibatu ze strony samego duchownego, jak i jego biskupa. Biskup poprzez obowiązek troski pastoralnej, jak i stanowienie prawa ma za zadanie dbać o stan doskonałej wstrzemięźliwości swoich duchownych. KPK 1917 r. zawierał w tej materii bardzo szczegółowe normy, od czego odstąpił KPK 1983.

6. List nie porusza jednak problemu duchownych dopuszczających się ciężkich przestępstw kanonicznych w całości. Analiza zawartych w nim norm rodzi pewne pytania. Po pierwsze, podmiotem biernym wskazanego Listu są jedynie prezbiterzy. Nie stanowi się nic o przestępstwach popełnianych przez diakonów, a także biskupów. Inne braki uzupełnia regulacja KPK 1983, która przewiduje w szczególności troskę ordynariuszy o dalszą kolej życia takich wiernych. Ponadto nie ma także odpowiedzi o prewencję Kościoła wobec przyszłych, niepokojących sytuacji. Rodzi się więc pytanie, jakie postulaty należałoby wprowadzić w formacji seminaryjnej czy to odnośnie do programu studiów, przymiotów wymaganych od moderatorów, czy także od przełożonych duchownych. Należy się bowiem spodziewać, że szczególnie niepokojące naruszenia VI przykazania Dekalogu mają swoje fundamenty nie tylko w zaburzeniach, z którymi przyszły kapłan przychodzi na świat. Mogą one stanowić efekt błędów w procesie formacji seminaryjnej czy gorszących wzorców, gaszących pierwotną gorliwość.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Congregatio pro Clericis, Litt. Circ. 18.04.2009, A tutti gli Eminentissimi ed Eccellentissimi Ordinari Loro Sedii, Prot. N. 2009 0556.

Congregatio pro Doctrina Fidei, Decl. 26.06.1972, AAS 64(1972), s. 641-643, tekst polski: Deklaracja o interpretacji niektórych norm z 13 stycznia 1971, [w:] W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 48-50).

Congregatio pro Doctrina Fidei, Litt. Circ. Omnibus locorum ordinaries et moderatoribus generalibus religiosorum clericalium 13.01.1971, AAS 63(1971), s. 309-312, Normae 13.01.1971, AAS 63(1971), s. 303-308, tekst polski: List do ordynariuszy miejsca i zakonnych przełożonych generalnych. Normy określające sposób przygotowania w kuriach diecezjalnych i zakonnych spraw dotyczących przeniesienia kapłana do stanu świeckiego z dyspensą od obowiązków wynikających ze święceń wyższych, [w:] W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 25-33.

Congregatio pro Doctrina Fidei, Litt. Circ. 14.10.1980, AAS 72(1980), s. 1132-1135, Normae 14.10.1980, AAS 72(1980), s. 1136-1137, tekst polski: List do wszystkich ordynariuszy miejsca i zakonnych przełożonych generalnych o dyspensie od celibatu kapłańskiego. Normy dyspensowania od celibatu kapłańskiego, [w:] W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 149-153).

Congregatio pro Episcopis, Dyrektorium z dnia 22 lutego 2004 o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum successores, tekst polski: Kielce 2005.

J a n P a w e ł II, List z dnia 8 kwietnia 1979 Novo incipiente, AAS 71(1979), s. 393-417.

Sancta Congregatio Sancti Officii, Litt. Circ. et Normae 2.02.1964.

Schemat Fundamentalnego Prawa Kościoła, [w:] Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 865-895.

LITERATURA

B ą c z k o w i c z F., Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa, t. I, Opole 1957.

G r e e n T., Delicts and penalties in general, [w:] New Commentary on the Code of Canon Law, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York 2000, s. 1564.

K r u k o w s k i J., Sankcje w Kościele, [w:] Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1987.

L ü d i c k e K., Heiligungsamt: Busssakrament, [w:] Münstericher Kommentar zum Codex Iuris Canonici, red. K. Lüdicke, Essen: Ludgerus Verlag 1984, 976/1.

L ü d i c k e K., Unterhaltssicherung für Kleriker, [w:] Münstericher Kommentar zum Codex Iuris Canonici, red. K. Lüdicke, Essen: Ludgerus Verlag 1984, 1350/2.

M i z i ń s k i A., Elementy kanonicznego procesu karno-administracyjnego, RNP 13(2003), z. 2, s. 127-159.

R e i n h a r d t H., Verlust des Klerikerstandes. Folgen, [w:] Münstericher Kommentar zum Codex Iuris Canonici, red. K. Lüdicke, Essen: Ludgerus Verlag 1984, 290/1.
R e i n h a r d t H., Wiederaufnahme in den Klerikerstand, [w:] Münstericher Kommentar zum Codex Iuris Canonici, red. K. Lüdicke, Essen: Ludgerus Verlag 1984, 293/1.
R e i n h a r d t H., Zölibatspflicht, [w:] Münstericher Kommentar zum Codex Iuris Canonici, red. K. Lüdicke, Essen: Ludgerus Verlag 1984, 277/5.
S c h n e i d e r F. J., Loss of the clerical state, [w:] New Commentary on the Code of Canon Law, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York 2000, s. 390.

PENALTY OF DISMISSAL FROM THE CLERICAL STATE ACCORDING TO THE CODE OF CANON LAW FROM THE 25th OF JANUARY 1983 AND THE LETTER OF THE CONGREGATION OF THE CLERGY FROM THE 18th OF APRIL 2009

S u m m a r y

The Code of Canon Law in can. 219 guarantees the basic right which lays down that every faithful in the Church has the opportunity to choose the state of life. One of them is the state of clergy. This right cannot be removed. In spite of this the canon law foresees situations when a priest can be dismissed from the clerical state.

However, the circumstances in which the dismissal can take place have not been clear. Particularly, two problems have come into consideration. On the one hand, the particular care of the lawgiver assumed that the dismissal from the clerical state could not be done in an arbitral way. On the other hand, he was afraid that the possibility of using this juridical tool by ordinaries would result in abuses. Although the judicial process seemed to be inconvenient and time consuming, it turned out that it was always preferable.

The Letter of Congregation of the Clergy from the year 2009 partially relates to the aforementioned questions. The Holy See searched for the cases of presbyteries staying in serious irregularity of their lives and came to conclusion that the dismissal from the clerical state would be the only possible solution for the problem. The Congregation of the Clergy has quoted the special faculty, received from the Bishop of Rome, regarding dismissing the priests committing canonical crimes, mainly against celibacy. After the promulgation of the Letter, the penalty of dismissal has not change its category in the canonical order. The punishment remains, still, optional and should be applicable only in the case of necessity. Before a priest is dismissed, the ordinaries are obligated to apply all known means of the pastoral care.

Słowa kluczowe: usunięcie ze stanu duchownego, Kongregacja do spraw Duchowieństwa, List Kongregacji z 18 kwietnia 2009, celibat, kanoniczne skutki usunięcia duchownego, odpowiedzialność ordynariusza.

Key words: dismissal of the clerical state, the Congregation of the Clergy, the Letter of the Congregation of the Clergy from the 18th of April 2009, canonical effects of dismissal, the responsibility of the ordinary.